

A Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság

Én a tanügyben és felnőttképzésben meg iskolán kívüli képzésekben vénültem meg, szinte 30 esztendő áll mögöttem ebben a műfajban, úgyhogy sikerült számottevő tapasztalatot gyűjtenem ezen a téren, és meg kell mondanom, hogy nem lett sokkal tisztább a kép, de még mindig izgalmas. Késsük, hogy hogyan lehet dolgokat megoldani. Tehát *útkeresésen* vagyunk.

Én a Humán Reform Alapítványnak voltam és vagyok a vezetője, ez szinte egyidős a CIVITAS-szal, nagyjából egy időben kezdtük el a pályán a tevékenykedést közművelődéssel, közösségfejlesztéssel – ebből is huszonvalahány év van mögöttünk. Foglalkozunk sok mindennel, zászlónkra az van írva, hogy csak azt csináljuk, amit szeretünk. Ha nem használ, legalább ne ártson, és lehetőleg ne fizessünk rá. Ezek a Humán Reformos húszon-esztendőök arra jók voltak, hogy az iskolán kívüli képzésekről, nevelésről, közművelődésről sok-sok tapasztalatot szerezzek.

A 2000-es évek elején a kolozsvári barátainkkal megalakítottuk a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaságot, annak alelnöke voltam tavalyig. Az elnök Dáné Tibor Kolozsvárról 2013-ig vezette a Népfőiskolai Társaságot, aztán

főállásba átment a Művelődés-szerkesztőségébe, azóta pang az egyesület, tavalyi döntés után az idéntől én átvettem. Megpróbálkozom azzal, hogy újraszervezem, életet leheljek belé, ez egy olyan 3-4 éves projekt, ahogy én gondolom. Elhalasztom a nyugdíjat ennek érdekében, akár egy-két esztendővel is, mert ez akkora jó kis kihívás, hogy ezzel szeretném, ha eltölteném érdemben a hátralevő néhány évet.

A Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság egyesületként van beírva, de társaság. Olyan *kulcsembereket* próbál tömöríteni, akik a népfőiskolai jellegű tevékenységekben *markáns személyiségek*, és ebben szeretnének is tenni. Nyilván, a hátuk mögött van egy-egy kisebb-nagyobb intézmény vagy egyesület, valami jogi személy – ezzel amúgy napirenden is foglalkozni. Egyelőre erre ügyelünk, hogy a kulcsembereket, markáns személyiségeket tudjuk bemérni és felfűzni egy hálózatra.

A hálózattól a rendszerig

Én mint útkereső, megkülönböztetem a hálózatot a rendszertől. A hálózatépítést követően egy lépéssel tovább látnánk néhányan,

és úgy véljük, hogy ebből még rendszert is érdemes majd csinálni. Egyelőre még se hálózat, se rendszer, de körülbelül ez az út, amelyiket szeretnénk bejárni rövid időn belül. Pillanatnyilag, hogy mi a helyzet, azt megpróbálom itt elmondani.

Hogyan értelmezem a hálózatot és a rendszert? Elsődlegesen, a népfőiskola jellegű gócpontokat Erdély-szerte fel kéne mérni. Már neki is fogtam, december 15-i határidővel van egy projekt, amelyikben lejárjuk Erdélyt, nemcsak Székelyföld, hanem a teljes Erdély érdemleges szakembereit, egyesületeit, akik ebben a műfajban aktívak és számottevőek ráadásul. Elsősorban a gócpontokat szeretnénk bemérni, mert ezekre kéne a következőkben alapozni a hálózat kiépítésben.

Ezek a népfőiskolai jellegű tevékenységgel foglalkozó egyesületek és emberek Erdély-szerte, változatos tevékenységű területen, nagyon széles tevékenységi skálán vannak jelen. A hagyományörzéstől a vállalkozásfejlesztésen át, szinte minden témakörben. És mondhatjuk, hogy nem kezdők, jó és hasznos tevékenységekkel, hosszú évek tapasztalatával. Ezeket kell bemérnünk, és ezeket kéne lehetőleg egy hálózatra, majd utána egy rendszerbe szervezni.

Ezek között vannak állandó jelleggel működők és vannak időszakosak. Az állandó jelleggel működőknek az a szerencsésük, hogy folyamatosan van forrásuk intézményként működni. Akár állami, önkormányzati támogatás, akár civil, mint a Civitas, de a profizmusukkal sikerül a folyamatos fenntartást működtetni. Azért a legtöbbjük nem állandóan működő, hanem projektekből vagy alkalmakból táplálkozó egyesület. Viszonylagosan elszigeteltnek jellemezhetjük helyzetüket, ami azt jelenti, hogy tudnak ugyan egymásról – főleg a régebben pályán levők –, viszont az együttműködés, a kommunikáció nem szervezett, esetleges, vagy egyáltalán nincs. Ezen változtatna a hálózat, ha, mint első lépés, sikerül.

A hálózat

Vannak jó, követendő példák. A követendő példák közül, amik hálózatként már élnek, az EMKE az egyik legerősebb. A Népfőiskolai Társaság a partner szervezete, együtt indultunk annak idején. Ez már szinte hajlik a rendszerre is, amit én rendszernek értelmezek.

Lehetnek partnerek a gazdák, közigazdászok, az EKE, a Kárpát Egyesület, a nagycsaládosok, egyházi nőegyletek és még bőven sorolhatnám. A nőegyleteknek különös hangsúlyt szeretnénk szánni, ugyanis meggyőződésünk, hogy a jövő az ő kezükben van. A Kárpát-házát a nők tudják megmenteni, ez nem vitás. És ez, mivel elég jól szervezett mozgalom (?) az egyházakon belül, ezekre érdemes odafigyelni és alapozni is rájuk. A falugondnokság is egész jól elindult itt a környéken. Persze sok volna még, nem sorolom mindet fel. A lakiteleki minta is egy követendő mintának tűnik. Az általuk kidolgozott koncepció követendő útmutatásokat tartalmaz, itt hely-

ben viszont kötelező módon, helyi viszonyokhoz kell adaptálni.

Egy hálózatban van *koordináció*. Egy működő hálózatban mindenképpen, tehát vannak a gócpontok, és azoknak van egy fő-főbb gócpontja, ahonnan koordinálják a kisebb pontokat.

Működési terveik vannak a hálózatoknak, tehát nemcsak, hogy tudnak egymásról. Az EMKÉ-nek is vannak tervei, évi tevékenységi tervek. Egyáltalán, valami tervezési formája mindenképpen van a hálózatnak.

Én megkülönböztetem a rendszert a hálózattól. Egy útkereső megengedi magának azt a luxust, hogy sajátosan átértelmez bizonyos dolgokat. A hálózat az első fázisa a rendszerépítésnek, felmérjük, hogy kik vannak a pályán, ki mit csinál, miben jó.

Az egyik izgalmas alternatíva lehet a működésre, szerintem, az informális intézményrendszer: *a kaláka*. Ugyanis az olyan, hogy nem kerül sok pénzbe, mindig a feladatra szerveződik, és mindig lehet tudni, hogy ki abban az illető feladatban a leader, a vezető, aki maga köré szervezi az érintetteket. Miután megoldották, kész, megszűnik, nem kell adminisztrációs költségeket fedezni. Lévé, hogy ez egy nagyon nem mellékes dolog, hogy miből működjenek az intézmények.

Na de vissza a hálózat a rendszertől abban különbözik, hogy a rendszer markánsabb. Mindkettő *autonóm elemekből* áll. Ezek az autonóm elemek nem csak a gócpontok, hanem az általuk koordinált vagy működtetett, kapcsolatrendszer működtető kisebb egységek is. Ezek autonóm elemek. Ezek *önkéntesen, ha hajlandóak, akkor alkothatnak hálózatot, és persze utána rendszert*.

A hálózatot és a rendszert onnan is érdemes talán megközelíteni, hogy mi is az iskolahálózat és mi is az iskolarendszer. Miért nem

mondjuk a közbeszédben, hogy hálózat? Iskolarendszert használunk. Hálózatok az iskolák? Nem. Rendszer. Egymás között nem kommunikálnak. Főntről jövő az irányításuk. De markánsabban jelennek meg, mint a hálózat, mert tudatosan felvállalt közös céljaik vannak. A hálózatban elvileg és gyakorlatilag is minden egyes elemnek saját rendszere van – nagyon helyesen –, saját tervei, saját céljai vannak. A rendszer viszont egy közösen megfogalmazott célt képvisel, amit markánsan szeretne megvalósítani.

Még van egy nagyon fontos dolog, és talán ez az egyik legmarkánsabb különbség, hogy e rendszernek van egy közös tanterve. Ez, mint minden iskolarendszernek, nélkülözhetetlen. Ezt egyelőre nem látom még mintaként, nem tudok mit mondani erre, de bele kéne férjen minden iskolán kívüli tevékenység, oktató, képző, nevelő tevékenység, amit egy nagy tantervbe lehetne összefogni, persze lebontva. Lennének helyi, kistérségi, nálunk a történelmi fejlődés folytán kialakult régi történelmi *kistérségek szerinti tevékenységek*. A kistérségi, a Székelyföldön a széki lehet, közép-Erdélyben pedig a Királyföld, a Szamos-hát, a Mezőség, Kalotaszeg, míg a Királyhágón túl a Partium. Annak is két része. Tehát ezek a kistérségek, a történelmi háttérből fakadóan még mindig viszonylag megfogalmazhatóak, külön sajátosságokkal.

A regionális, az maga Székelyföld, mert ugye sok kicsi székből állna össze. Meg regionális lenne közép-Erdély, a vármegyék, a Bánát is, ezek, csak úgy nagyjából, mert nincs még megtervezve. A kérdés az, hogy az egész tervezhető-e? Ez az, ami foglalkoztat továbbá. Viszont ha igen, akkor ezekre mindenképpen oda kéne figyelni. Aztán nyilván, hogy Kárpát-medencei szintű tanterv is kellene, amelyik összefogná a Kárpát-medencei kötelező átlagműveltségű tudást, azt,

amit feltételez egy magyar általános műveltség. Hogy mi a magyar? Mi a székely? Kinek mi a dolga?

Tovább, globális jellegű is kell, mert a világot is értelmezni kell.

A népfőiskolának hármass pillére, hogy a keresztény értékrendre épít, jó hazafit nevel, és meg is él. Ez a közösségfejlesztési funkcióra is hajaz. De ez szerintem nem teljes. Azaz, lehet, magába foglalja már azt is, hogy *egyéniségeket, olyan embert kell nevelnie* – Kolumbán Gábor ezt aláhúzza –, aki helyi identitástudattal létezik, és tudja ki ő, hol a helye, mi a dolga a világban, mit keres itt, hol a helye a kistérségben –, a nagy közösséghez viszonyítva. És hogy értelmezze a világot, tudja, hogy mi történik körülötte. A mobilitással kapcsolatban annyit azért még beszúrnék, hogy a teljességet meg lehet élni a saját falu határán belül is, ha az ember tudja, hogy hol a helye, hogy működik a világ, és az hogyan képeződik le, akár az ő kis településén is.

A rendszer a tanterv alapján olyan embert kéne produkáljon, aki ezekkel a tulajdonságokkal rendelkezik. A világot is ismeri, hozzá méri magát. Mint minden iskolarendszernek, van beavatkozási felülete, ami megtervezett, ezt nevezem alaptantervnek, ami nagyon-nagyon széles, nagyon átfogó. Ez egy hosszú, minimum 2-3 éves folyamat. Alaposan meg kell tervezni, végig kell menni rajta. Viszont a kimenet elsődleges megfogalmazása nagyon fontos, mert ez az, ami meghatározza a célt. Ez az a cél, amelyik az összes kis elemnek, az összes gócpontnak, a hálózatnak, a rendszernek közös nevezőként elfogadható. Egyben egy új paradigma, amelyik meghatározza a kimenetet. Nem kéne feladja magát egyik helyi identitás sem, viszont a helyi foglalkozásait a nonformális képzeteknek mindenféle fajtájával, formájával szervezve átítatódná azzal a szel-

lemiséggel, amit megfogalmaz a nagy általános rendszer, a Romániai Magyar Népfőiskolai rendszer alaptanterve. Ezért a célért dolgozunk aztán minden elem. A rendszer szerkezetét az elemek közti kapcsolatrendszerek, a viszonyok határoznák meg. Lehet, hogy tevékenységi területek mentén kéne egy-egy alrendszerrel összehozni, lehet, hogy területi egységeként, vagy is-is. Akik majd részt vesznek a közös tervezésben, azok döntenek el, hogy miként működjön, milyen szerkezetben, de mindenképpen az volna a helyénvaló, ha területi alapon eljutnánk odáig, hogy egész Erdélyt lefedve tudjuk működőképessé tenni.

A működőképesség

A népfőiskola működőképessége nem mellékes kérdés. Momen-tán úgy tűnik, hogy külső erőforrásfüggő majdnem minden helyi identitás is, nemcsak a hálózat vagy a rendszer. Nézem a nagyobakat, mint EMKE meg a többiek, ezek is sajnos, eléggé külsőforrás függőek.

Kolumbán Gábor többször elmondta, írásaiban is így van, ahhoz kéne mérjük a lépéseinket, amink van. Az egy dolog, hogy kapunk, és örvendünk, hogyha időnként külső forrásokból meg tudunk ezt-azt finanszírozni, de a fenntarthatóság, bizony az nagyon-nagyon bizonytalan ilyen körülmények között. Nem utolsó sorban roppant költségigényes.

A népfőiskola koncepcióban szereplő népfőiskola-félék, a Lakitelek nagyságúak, a járásiai, a kis helyiek olyan kondíciókat feltételeznek, hogy a fenntartásuk helyi erőből nem lenne megoldható. Hiába próbálnának ilyen-olyan szolgáltatásokat még pluszban ki ajánlani, attól csak az érdemi tevékenységre maradna kevesebb energia. Tehát nem volna garantált

a terv szerinti működés folyama-tossága. Viszont *belső erőforrás* az van. Csak nem nézünk utána. Szegényes, nem alkalmas arra, hogy Mercedesekkel jöjjön-menjen az ember. De *ha a célokat úgy fogalmazzuk meg, és ha olyan lépéseket tudunk kiötleni, amik nem igényelnek nagy beruházásokat meg pénzeket, nem kizárt, hogy ez jelentené a fenntarthatóságot.*

Annak idején, amikor még közösségfejlesztő korunkban kezdők voltunk, tanfolyamokat tartottunk, illetve előadásokat, azzal a címmel, hogy „A pályázatok felettébb veszélyes voltáról. Avagy, miért ne pályázzunk?” Eleddig, mi nem is nagyon pályáztunk, de sajnos ezt nem mindig tudjuk betartani. Én elhiszem, hogy főleg közösségfejlesztésben, a külső források nem tesznek jót. Azért azt, hogy külső forrás, lehetőség, nem kell elfelejteni! Vitatkoztunk rengeteget a kolozsvári Civitas-szal erről, tény, hogy nem lehet megkerülni.

Iskolaszék

Én 6 évet dolgoztam Derzsben, mint iskolaigazgató, és az irattárat rendezgetve egy olyan dokumentumot találtam, hogy *A derzsi iskolaszék, 1860.* Az iskolaszék izgalmas számomra azóta is. Ez egy akkora kihívás lenne közösségfejlesztő szempontból, ha a koncepciója alapján újra lehetne fogalmazni, és azt a funkciót, amit betöltöttek annak idején az iskolaszékek, alkalmazni lehetne „népfőiskola szék”-ként.

A fenntarthatóság viszonylag garantált, mert részt vesznek benne a *helyi hiteles kulcsemberek.* Egyház, vállalkozó, szakember, gazdaember, akik egyáltalán számítanak egy településen. És ők azok – legalábbis a régi idők iskolaszékében –, akik eldöntik, hogy miről szóljon a helyi tanterv, ki dolgozzon benne stb. A társadal-

mi beágyazottságot elősegíthetné, hogyha ezek hitelesen működhetnének helyben. A helyi kistérség máris viszonylag stabilabb alapon állhatna.

Az iskolaszék példája a fenntarthatóságnak és közösségiségnek és a társadalmi beágyazottságnak egyik megvalósulási lehetősége.

Tervezhetőség

Tervezhető-e? Elég sok minden adott és van szakember, aki végig tudja gondolni. Vannak bőven emberek, nemcsak szakemberek, akiknek rálátásuk van a világ működésére. Ezt hiányolom, hogy nem jelenik meg a szakembereknek az a kisugárzása és az az üzenete, hogy a világ lám, így működik, és ebben mi a jövő, mi a teendő. Ha elemezzük a folyamatokat, lehet látni a jövőt is. Kolumbán Gábor egy markáns véleményt fogalmazott meg, de nem csak ő az, aki a jövőt érzékeli, látja, milyen emberekre van szükség, akik új paradigmát hoznak a mai világba. Amik most vannak, voltak, gyanúsak, nem teljesek. Az új paradigma kiágyalása egy agytröszt csapatnak volna dolga. Ebben is lépéseket tettünk, hogy összegyűjtsük azokat az embereket, akiknek sajátjuk, hogy látják a világot egészben, látják a múltat, a jövőt, hogy képesek ajánlásokat tenni, képesek megfogalmazni az alaptanterv alapjait, illetve a kimenetét, hogy mit is kéne, hogy a rendszer produkáljon, mint eredményt. Ha világos a kimenet, következnek a *tantervfejlesztő műhelyek*, majd idővel, a tananyagfejlesztő műhelyek kialakításai.

A szakmai fórumok szervezése felettébb fontos. A személyes találkozások is. A Facebook, a virtuális közösségek jók, hogy a kapcsolatot melegen tartsák, viszont a személyes találkozásokat nem pótolhatják. Ezek a fórumok helyi szinten nem drágák. Megoldhatóak. Még

kistérségi szinten is zömmel, szinte saját zsebre befér, erre is volt példa már többször, hogy ez megtörtént, megtörténhet. Nagyobbakra viszont lehet, hogy több pénz kell, de a fórumok, a megbeszélések szakáganként, területenként, mind-mind olyan dolgok, amik feltétlen kellene, hogy egy hálózat és egy rendszer életben maradjon és működőképes legyen.

Az erőforrás-menedzsment szintén egy fontos kulcskérdés, mert, ha belső, ha külső forrásfüggő a tevékenység (legalábbis ma még, sőt később is valószínű, ez a domináns) bizony meg kell tervezni.

És végezetül, de nem utolsósorban a koordináció volna egy nagyon lényeges tevékenység, ami a hálózatra és a rendszerre is igaz. Ezt a koordinációt próbálja ellátni a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság. Nekem az a feladatom, hogy az emberi anyagot összehoz-

zuk, és megpróbáljuk a gócpontokat beazonosítani és a tervezési folyamatot elindítsuk, hogy majd a feltörekvő generációnak átadhassuk a stafétabotot, az alapok megteremtésével, a működőképesség megalapozásával.

A koordináció terén operatív menedzsmenttel is biztosítani kell a napi szintű tevékenységeket. Ez némi aprópénzt elvisz, de ha a gócpontokban/gócpontokkal meg lehet egyezni, úgy oldható meg, hogy egyszer az egyik potens egyesület, majd a másik, egy-egy évig vagy két évig bevállalja a feladatot. Nem biztos, hogy ez a végső megoldás, de egyelőre ez is alkalmas arra, hogy ne kerüljön túl sokba az operatív koordináció.

A stratégiai koordináció az agytröszt csoporton túl a térségi, szakmai alrendszereknek a vezetősége időszakos együttléte által lenne biztosítva.

BALLA ZOLTÁN a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke.